

Magymás István:

A mártonhelyi kolosszus

(Aquila János Szent Kristófja – részlet)

Kolosszusokról hallván az ember akaratlanul is a híres Rhodosz-szigeti világcsodára gondol, Apolló (Heliosz) Napisten 34 m magas szobrára, az órkori Görögország kapujában, amelyet egy Kharész nevű szobrász öntött bronzba, és amely állítólag 50 évig őrizte a sziget kikötőjének bejáratát, mígnem egy földrengés tengerbe nem döntötte, vagy az Újvilág Új városának, a New York-i 46 m magas szabadságszobornak a kikötőt, várost, földrészt vigyázó alakját idézi fel emlékezetében, melynek napsugaras koronáján vájt „ablakaiból” turisták fényképezik a panorámát...

De vajon „saját házunk táján”, szűkebb hazánkban: Muravidéken, találkozhatunk-e jártunkban-keltünkben efféle óriásokkal?

Csak jól körül kell néznünk, és az egyre sokasodó, mind jobban terjeszkedő bevásárlóközpontok között (nem mások ezek a „shopping-center-ek”, mint egy új vallás: a fogyasztás kultuszának templomai), azok árnyékában fellelhetjük a keresett csodát, egy útszéli szerény, középkori templom falán (Martijanci – Szlovénia).

*Az 1392-ben épült mártonhelyi templom
Martijanci - Szlovénia*

Talán nem véletlen, hogy az egykori Pannon tenger délnyugati bejáratát, a mai Kárpát-medence egyik kapuját is felügyeli egy szokatlan méretű falfreskó, az említett templom déli falának külső felületén, immár sok száz éve, ha nem is több tíz méteres, de mégis tiszteletet parancsoló, töredékeiben is gigászi alakjával.

Ha fizikai nagyság tekintetében a mi kolosszusunk nem is versenyezhet Égei-tengeri vagy atlanti társaival, szellemi kisugárzása, mint azt majd látni fogjuk, szinte minden képzeletet túlszárnyal, s csak a mindenséggel mérhető múltat s jövődőt áthidaló hatása. (Zárójelben talán, de azért mégis illendő megjegyeznünk, hogy önmagához képest mégis csak egy párját ritkító óriásfestménnyel van dolgunk, egy kb. 5–6 m magas alkotással, amely a „helyi viszonyok között” méretarányaiban a bevásárlóközpontokhoz tartozó óriásplakátokkal, ezekkel az árucikkeket hirdető rikító felületekkel, „külső ikonosztázokkal” vetekedhet, amelyek a környék útjait szegélyezik, s talán mondanunk sem kell, hogy egyetlen céljuk a fogyasztás növelése.)

A mártonhelyi templomot elsősorban híres freskói miatt tartja számon a művészettörténet és a köztudat, ezen belül is a szentély viszonylag jó állapotban megmaradt festményeivel foglalkoztak a szakértők és a lelkes amatőrök. Az Aquila János alkotta képi programba a piktor maga-magát is belekomponálta, odafestette, önarcképe több mint 600 éve néz vissza a szentélyfalról a min-

denkori hívőkre, de természetesen tekintete a hitetleneket sem kerüli el. Az is tudvalevő, hogy a templomépület is ugyanannak a templomépítő, freskófestő céhnek a munkáját dicséri, amelyet Aquila János neve fémjelez, s minden bizonnyal Szent Kristóf alakja is magán viseli ennek a kivételes képességű, középkori festőóriásnak az ecsetvonásait. Furcsa módon azonban a fellelhető szakirodalomban alig találjuk nyomát Szent Kristóf alakjának, az Aquila Jánosról szóló publikáció, de a mártonhelyi templomot feldolgozó munkák pl. egyetlen képet sem közölnek az egyébként „jól fotografálható” freskóról. Már csak ezen okból is érdemes ez elé (alá) a fölénk magasló titokzatos óriás elé (alá) járulnunk és elmerengnünk ittlétének mivoltán. Ki is voltaképpen a mártonhelyi Szent Kristóf, véletlen-e, hogy éppen itt és ilyen formában maradt fenn, s vajon mit üzen a freskó révén az utókornak Aquila János?

Tudvalevő, hogy a középkorban bevett szokás volt a templomokat nem csak belülről, de kívülről is „freskóba öltöztetni”, az egykorú emberek ugyanis „anyanyelvi szinten” olvasták ezt a „képírást” (a fonetikus írás-olvasás ebben az időben csak a kiváltságosoknak – ott sem mindenkinek – jutott osztályrészül), s nem volt szükségük holmi művészettörténész idegenvezetőkre (ma éppen fordított a helyzet), akik elmagyarázzák nekik, hogy mit is kell nézniök, látniök, s hogy mi volt a mű, az alkotás tanítása, mondanivalója.

A művészet a középkorban még közösségi volt (nemigen vált még szét a vallástól és a tudománytól, a filozófiától és a mindennapi világi élettől), s csak a reneszánsz individualista szemlélete „termelte ki” azt a specialitást, „szakembert” (múkritikus, művészettörténész, művészetfilozófus, művészetszociológus, stb.), aki az alkotás (alkotó) és a befogadó közönség között helyezkedett el, és mintegy lefordította a művészeteket kedvelő publikumnak a műalkotások üzenetét, megvilágítva az alkotó szándékát.

A középkorban még semmit sem kellett magyarázni, mindenki értett az (élő) szóból, a képből. A freskófestő és a templomépítő céhek igen szigorú rend és szabályok szerint tervezték és építették szakrális épületeiket és a falképek szintűgy előre meghatározott hierarchia szerint kerültek oda, és csakis oda, ahová rendeltettek, a templomfal felső vagy külső felületén. Így aztán a hívők számára mi sem volt természetesebb (hogy a példánál maradjunk), mint hogy a templomfal déli külső oldalán Szent Kristóf buzdítja őket a keresztény életre és a templomba járásra. „A Krisztust hordozó Kristóf (Christophoros) képét régente úgy is szokták megfesteni, hogy arccal a település felé tekintsen és így az emberek tekintete szembetalálkozzék vele a faluból. Óriási alakjával tehát a templom látogatására hívta az embereket. Innen a középkori mondás: 'Nem hal meg senki gonosz halállal azon a napon, amelyiken látta Szent Kristótot', vagyis amikor ténylegesen vagy legalább gondolatban meglátogatta a templomot. Velemérben is az ősi település felé tekint Szent Kristóf.” (Kovács József: *Nézzük együtt a veleméri románko-*

*Aquila János: Szent Kristóf freskója
a templom külső falán*

ri templom freskóit, Művészet 77/3.) Minden okunk megvan azt feltételezni, hogy vidékünk hírnevét öregbítő középkori templomaink déli falainak mindegyikén Szent Kristóf invitálta a híveket, a (templom) hajóba, az Őrségi Sas, Aquila János jóvoltából.

Mártonhelynél maradván, további helyt adhatunk azon feltételezésünknek is, hogy a település egykor a templomtól délre terült el. (Dr. Marjan Zadnikar *Martijananci* című könyvében is felveti ezt a lehetőséget.) Szent Kristóf tehát igen népszerűnek mondható, ünnepektől alakja volt a régi egyháznak, aki Jakab apostollal együtt (mindkettőnek július 25-én van a napja) az utasemberek (legújabbban autósok), hajósok pártfogója, fuvarosok, teherszállítók védőszentjévé „nőtte ki magát”. Mindazonáltal tudni kell róla, hogy ellenében a többi kanonizált szenttel, imaginárius személy, legalábbis azóta, amióta az egyház törölte a szentek sorából az 1968. évi II. vatikáni zsinattal. Ez az oka, hogy hiába keressük a kalendáriumban is, Jakab apostol mellett csak a hült helyét találjuk. A kollektív tudattalanból persze nem lehet könnyen kiiktatni egy ilyen horderejű (a horderőt lehet szó szerint is értelmezni) archetípust. Ósképi töltése természetesen tovább élte ezt a (képzelt?) óriást, s ha utánajárunk a hozzá fűződő legendáknak, akkor látni fogjuk, hogy milyen messzi múltba vezetnek azok a szálak, amelyek mentén felgöngyölíthető kiléte, mivolta.

Ha hinni lehet a legendáknak (s miért is ne lehetne?), egy 12 könyök magas emberrel van dolgunk. Ez a mi léptékünkben kb. 6 méteres magasságnak felel meg, vagyis abban a szerencsében lehet részünk, hogy a mártonhelyi freskón életnagyságban szemrevételezhetjük ezt a Kánaánból származó, eredeti (pogány) nevén Offerus (más forrás szerint Repreboz - ez a név kitaszítottat, elítéltet, rosszat jelent) óriásnövéssű, erős testalkatú gigászt.

A legenda azt is tudni véli, hogy valamikor igen vad, erőszakos ember hírében állt, aki igen nagyra tartotta erejét és természetét, s azzal a céllal kelt vándorútra, hogy megkeresse a világ legnagyobb hatalmát, s csak neki szolgáljon. A első gazdája egy király volt, akiben azért csalódott, mert az félt a Sátántól, s valahányszor szóba került az ördög, a király védekezésül keresztet vetett. Így hősünk gazdát cserélt, s a változatosság kedvéért ezúttal az ördögnél próbált szerencsét, aki fekete lovag képében járta a világot, de egy út menti kereszt láttán kénytelen volt óriásunknak bevallani, hogy a kereszt felett nincs hatalma. A két történetből okulván az óriás azt a következtetést vonta le magának, hogy az úr, akit keres, maga Krisztus, őt kell meglelnie, hozzá kell szegődnie, s neki kell szolgálnia. Egy remete igazította útba, s az ő tanácsát megfogadva kezdte meg tevékenységét azzal, hogy egy bizonyos veszedelmes folyón hordta-vitte az egyik partról a másikra vállán az embereket s vált ezáltal egyfajta révesszé, vagy ha úgy tetszik, a révesszé magává, a szó ósképi értelmében.

Történt aztán egy éjjel, hogy egy kisgyermek vette igénybe szolgálatait, de a könnyűnek látszó teher a megáradt folyó egyre emelkedő vizében mind nehezebbé és nehezebbé vált: „A világnál is nagyobb terhet viszel most válladon, mert magát a teremtő Istent hordozod” - hallotta meg ekkor a gyermek hangját. Krisztus víz alá nyomta az óriást, megkeresztelte, s a Kristóf nevet adta neki a keresztségben, ami Krisztus vívőt, Krisztus hordozót jelent. (Egy másik változat szerint megkeresztelésének nem kevésbé csodás módja, hogy felhő által kibocsátott, égből küldött víz révén részesült a keresztség szentségében, amit az a jel kísért, hogy száraz vándorbotja kihajtott, ő maga pedig, aki addig nem tudott görögül, ezen a nyelven prédikált később Lükia lakóinak.) A történetek emlékezetétül Krisztus tanácsára Kristóf elültette a botjául szolgáló (száraz) datolyapálma ágat, s a pálma fává növekedett, gyümölcsöt termelt. Kristóf tehát emberére lett, s

ettől fogva valóban a világ leghatalmasabb urának szolgálhatott mindaddig, amíg csodás, szent jelenségével magára nem vonta a keresztényeket üldöző Decius király figyelmét, aki elfogatta, s szörnyű kínzásoknak vetette alá, majd lefejeztette. Más verzió szerint Kristófot negyven íjász próbálta halálra nyilazni, sikertelenül, ugyanis az egyik nyílvevő visszafordult és Kristóf pogány bírójának, Lükia királyának a szemébe szállt, aki úgy nyerte vissza a látását, hogy a halálra ítélt mártír tanácsára vérével kente be szemét. A csoda hatására maga is megtért. Ismét más források tudni vélik, hogy a börtönben sínylődő Kristófhoz két utcalányt rendelt bírója azzal a szándékkal, hogy elcsábítsák, megrontsák, hitéből kitérítsék óriásunkat, ehelyett Kristóf térítette meg a kéjhölgyeket, akik vele együtt vállalták a vértanúhalált. A keleti egyház következetesen kutyafejvel ábrázolja szentünket, mivel állítólag pogány korában nem vetette meg az emberhúst. Vannak olyan magyarázatok is, hogy maga kérte magának a kutyafejet Istentől, hogy prédikálása meggyőzőbb legyen a pogányok számára. A nyugati művészet leggyakrabban azt a jelenetet szokta ábrázolni a szent legendájából, amikor a vízen átgázolva Kristóf a gyermek Jézust viszi a vállán. Előfordul olyan festmény is, ahol (nyomatékkal) a festő Jézus kezébe a világot jelképező glóbuszt helyezi, de vannak olyan változatok is, amikor a festők Kristóf övébe tűzik a kis emberkéket, akiket az Atlasz termetű révésznek kell átvinnie a folyón (mindkét utóbbi változatról Jankovics Marcell tudósít bennünket).

A 12. századtól kezdve a festői téma igen nagy hatást gyakorolt a művészekre, a legnevezetesebb piktorok is megörökítették. Dürer metszetei mellett talán a legismertebb Hyeronimus Bosch festménye. Úgy tűnik, hogy Bosch többet is tud Kristófról, mint az eddig elmondottak, legalábbis ez derül ki, ha alaposan tanulmányozzuk a *Szent Kristóf* című festményét. Nála Kristóf igazi lélekrévész, aki a halál s a túlvilág között közlekedik a határfolyón. Azt is tudni véli a „híres nevű” festő (Hyeronimus azt jelenti, híres nevű),

hogy az a bizonyos remete a folyam fölött lakik (vagyis a túlsó parton), egy fán, pontosabban egy fára akasztott „törött köcsögcéllában”. A festményből az is kiolvasható, hogy egy hal is fontos szereplője a legendának, történetesen (ez már nem a festményből derül ki, hanem Wilhelm Fraenger, neves Bosch kutató feltételezése), miután Kristóf urára lelt, hűsége jeléül egy halat fogyasztottak el közösen új parancsolójával, s ez a hal-étkezés volt az újonnan megtértek örök életre való halotti beavatása. Bosch, az óriás teherbíró erejének csökkenését (ez szintén Wilhelm Fraenger észrevétele) hatalmasra dagadt köpenyével fejezi ki, Jézust pedig furcsa módon nem ülő, de térdeplő pózban örökítette meg Kristóf vállán. További érdekessége a Bosch festménynek, hogy a képet két részre osztó folyót a tengerbe torkoltatja a mester, míg Kristófot egy mocsárszínű holtágban gázoltatja, jelezvén, hogy a nagy folyamon már túl jár révészünk, és éppen „talajt fogott”, hiszen bokáig ér már csak a víz. (Az más kérdés, hogy ugyanitt egy elszüllyedt vitorlás hajó árbocának vízből kiálló csúcsa jelzi, hogy valójában milyen mély is a víz, vagyis Kristóf óriási termetével szembesülhet itt a mindenkori néző.)

No, de menjünk tovább, hiszen nem az a célunk, hogy H. Bosch *Szent Kristóf* című képét elemezzük (ezt az analízist halasszuk egy következő alkalomra). Adósak vagyunk még néhány fontos adattal, amelyek utalnak szentünk mitológiai előképeire, ill. csillagmítoszi karakterére. Kristófunk jellegzetes attribútumának, a száraz botnak a kihajtása, ill. gyökeret eresztése nem ismeretlen a témakörben, hiszen Áron vagy József vesszeje is hasonló csodás körülmények között kelt életre. De mint ez az eddig elmondottakból is kiszűrhető, maga a kristófság is egylényegű a révészséggel, s nem nehéz „ösrévészekre” bukkannunk, ha alaposan körbejárjuk a különböző népek mítoszkincsét. Legyen elég Kharonra hivatkoznunk, a görög-római alvilág révészére, aki az árnyakat, vagyis a holtak lelkét hajózta át az alvilág folyóján. (Érdemes ezt a nevet összevetni a rhodoszi kolosszus szobrásának, Kharésznek a nevével, ill. a latin Carolus névvel, amely legényt, fiút jelent, s mint majd látni fogjuk, ez a tény a mi hősünket is új megvilágításba helyezi.)

De mehetünk tovább is.

Lehet, hogy szegről-végről rokoni szálak fűzik a mi Szent Kristófunkat Oziriszhez is, az egyiptomi alvilág ideiglenes fejedelméhez? Talán nem véletlen az sem, hogy Anubisz ugyanolyan kutyafejet visel, mint a mi révészünk (legalábbis a keleti egyházak így festik le Szent Kristófot), s ahogy Anubisz is az alvilág képviselője Egyiptomban, ugyanúgy volt köze életének egy szakaszában Szent Kristófnak is az alvilágot megjelenítő ördöghöz.

S mindezekén túl talán a legszembeszökőbb párhuzam: Hórusz egyiptomi napisten alakja, akit Anubisz szállít át a Níluson.

Jankovics Marcell igen meggyőzően hozza Szent Kristóf alakját párhuzamba a csillagokkal, történetesen az égi óriásban, az Orion csillagképben véli felfedezni Kristófunk vonásait. A magam részéről csak annyit tennék hozzá ehhez az igen figyelemre méltó észrevételhez, hogy az Orion név szépen összecseng óriás szavunkkal.

Orion a nyári napforduló jellegzetes csillagképe, s kitüntetett helyet foglal el az ég boltozatán, ugyanis utak kereszteződése közelében „teszi a dolgát” odafönn: történetesen a nappálya (napút, ekliptika, állatöv), a Tejút és az égi egyenlítő szomszédságában révészkedik. Miután kellőképpen felvérteztük magunkat némi Szent Kristófhoz fűződő ismerettel, belevághatunk Aquila János Kristófjának tanulmányozásába és a tanulságok levonásába. Már megszokhattuk, hogy festőóriásunk (az óriás jelző ezúttal a mester zsenialitását, kivételességét hivatott kifejezni) el-eltér a „bevett”, saját korában megszokott, elvárt ábrázolásmódtól, s minden rábízott festői feladatot úgy old meg, hogy közben

talányokat, rejtett vagy rögtön észrevehető üzeneteket rétegez a freskók hagymahéjaira, s ezzel mintegy feladja a leckét az utókornak: milyen szinten is vagyunk ma arra képesek, hogy visszaolvassuk ezeket a rejtett (esetleg csak nekünk, magyaroknak szóló), de ugyanakkor egyetemes tartalmakat? Természetesen egy másik kérdés is logikusan tevődik fel ezen a ponton: vajon Aquila saját korának emberei (magyarjai) csak liturgikus jelenetek illusztrációit látták-e az ábrázolásokban, vagy ennél többet is észrevettek a „sorok között is olvasva”? Egyértelmű válasz nehezen adható, tény viszont, hogy a képekbe kódolt manifeszt és látens információk hagyják magukat felfedni, dekódolni, még így, több mint hatszáz év távlatából is, s aktualitásuk úgy tűnik, még sokáig elévületlen marad.

Ha pl. abból a tényből indulunk ki, hogy a történelmi Magyarország egyik délnyugati vízvonalát (határa), a Mura folyó igen közel esik Szent Kristófnak, akkor máris helyben vagyunk, ez a régió ugyanis az egyetlen, ahol a határokat „helyben hagyták” (a szó legszorosabb értelmében) a trianoniak, tehát Aquila Kristófjának sem kellett más gázló után néznie, ő is maradt a helyén, mint az őrségi sas. Mint már utaltunk rá, általában „munka közben” volt „divat” a révészt megjeleníteni a képeken, ahogy éppen a vállára nehezede Krisztussal „tapossa a vizet”. Aquila János Kristófja viszont egy mozdulatlan, statikus, merev szent képe, amely (aki) egyenesen bennünket néz, s mintha ez fontosabb volna számára (ezen a réven a festő számára is), mint az, hogy a fiúis-tennel „bajlódjon”.

Ha képesek vagyunk arra, hogy egy ideig álljuk átható tekintetét és még nem estünk révületbe, Kristóf felfedi igazi arcát is, amely ugyan nem kutyaarc, keleti vonásai viszont letagadhatatlanok. Gondolunk itt elsősorban a ferdén metszett, keleti vágású mandulaszemre és a hosszú-ritkás harcsabajuszra, ill. gyér, de szintén hosszú állcsúcs szakállra. Mintha egyenesen Belső-Ázsiából lépett volna elő, termett volna itt néhány „óriásléppel”, s állt szolgálatába a nyugati végek népének. De nemcsak a fej karaktervonásai beszédeseek, a viselet is elárulja, hogy milyen szív dobog a ruha alatt. Akárhogy nézzük is, ez a jól megtermett alak nem egy keresztény-zsidó kultúrkörben óriássá lett Kristóf, hanem leginkább egy, a honfoglalás korából „itt felejtett”, hórihorgas, lóra termett (képzeljük csak el, hogy milyenek lehetnek annak a lónak a méretei, amelyik egy ekkora lovaszt hordoz a nyergében) „pogány magyar Kristóf”.

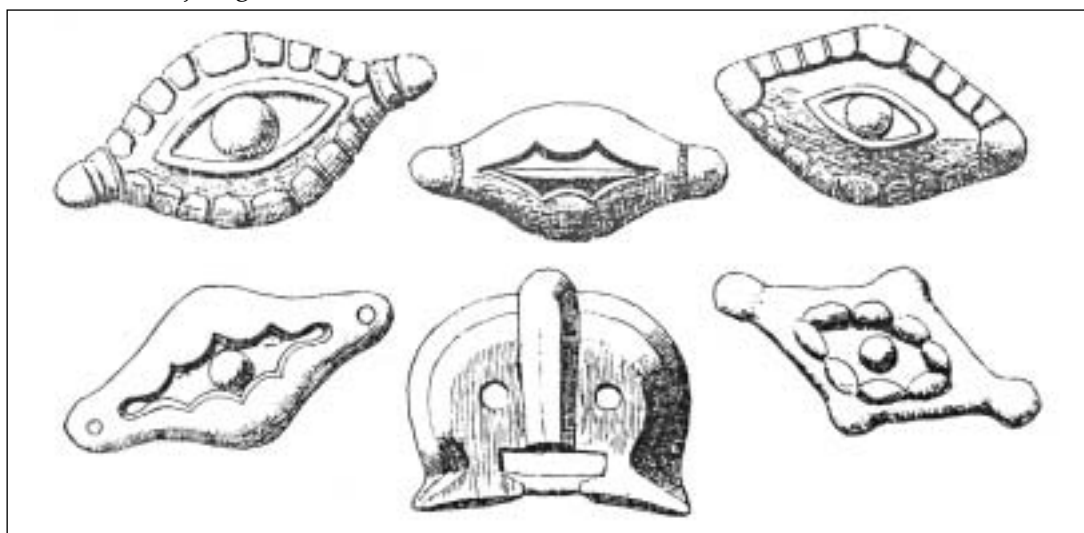
László Gyulától tudjuk, hogy honfoglaló eleink, Árpád magyarjainak előkelői (legalábbis egy részük) a pusztai lovasok viseletét hordták (egy másik részük a perzsa viseletet részesítette előnyben). Az ingek nyaka nomád mintát őrző felálló, merev nyak volt, s a bal kulcscsont tájékán egy vagy több részből álló füles gombok helyezkedtek el. A férfiviselet legfontosabb darabja a veretes öv volt, amely részben a szabad embert jelezte, de azon belül is a rang jele volt. Sokféle verettel, dúsan kivert, aranyozott ezüst díszekkel ékes öveket hordtak tehát a derekukon derék

László Gyula rajza honfoglaló őseinkről
viseletük emlékeztet Szent Kristóf ruházatára

elődeink, de bizonyított, hogy Magyarországtól az Ural hegységig, de még azon is túl elterjedtek voltak ezek a veretes szíjak. Egyik furcsa, ellentmondásos talánya ezeknek a veretes öveknek az, hogy a nagy szíjvéget nem lehet átbujtatni az öv csatjának karikáján, a csat ugyanis az öv mellékszíján volt és az öv másik mellékszíjába kapcsolódott, vagyis nem kellett áthúzni a nagy szíjvéget a csaton. A veretes szíjat deréknál átbuktatták saját magán és úgy csüngött le hosszában a bal comb előtt. Az övről csüngött le a szablya, a tegez, az íj, a tarsoly és a kés, ugyanis a lovas harcmodorban a derék fölötti testnek szabadon kellett mozogni, hogy a harcos az íjat fel tudja húzni, nyilazni, vívni, harcolni tudjon. László Gyula arról is hosszasan beszámol, hogy a népvándorlás kori nomád népek egyik legfontosabb társadalmi rangjelzője, nemzetségele a veretes öv volt, melyek egy része egyéni megrendelésre készült, s a felövezés maga a férfivá avatás bevett formája volt, de halottaikat is felövezve temették el őseink. Árpád magyarjainak övveretein leggyakrabban az ún. palmetták (bimbók) szerepeltek motívumként, mintha az állat és emberábrázolás valamilyen tiltó törvény miatt nem lett volna megengedett. A kitűnő, sok tekintetben úttörő megállapításairól ismert, nemrég elhunyt régészprofesszor úgy tartja, hogy Árpád magyarjainak életében és hitében sokkal nagyobb szerepet játszott az iszlám, mint eddig hittük, hiszen az ún. hadisz, a muzulmán néphit, amely régebbi, mint a Korán, tiltja a figurális ábrázolást. Végül, de nem utolsó sorban hozzátartozott a férfi imágóhoz a csontból faragott fejű bot is.

Ha ezek után újra végigpásztázunk Aquila János mártonhelyi Szent Kristóffján, s összevetjük az eddig leírtakkal, megállapíthatjuk, hogy a mi szentünk nyaktájékán is magas, merev gallér ékeskedik a kaftánon (ingen?), s a kulcscsont tájékán is (ezúttal jobbról, hiszen az óriás bal vállán Krisztus trónol) ott vannak azok a bizonyos füles gombok. De ami a legszembetűnőbb, a lehangsúlyosabb szentünk viseletén, az kétségkívül attribútum értékű veretes öve, amely jó egyezést mutat a fentebb említett Árpád-kori övekkel, veretekkel, még akkor is, ha egyetlen palmettát sem fedezhetünk fel sem a szíjvég veretén, sem a csat motívumai között, de még a szíjszáron sem. Aquila János a maga Szent Kristóffjára geometrikus övveretű motívumokat szán: t.i. mind a szíjvég, mind a csat alakja rombusz alakú, s magát az övet is körök (a körön belül kitüntetett körközépi, ill. körkerületi pontokkal gazdagítja a mester), ill. ún. homorú téglalapok sorozata teszi jellegadóvá.

Szemes övveretmotívumok a Kárpát-medencéből (Huszka József *A magyar turáni ornamentika* című könyvéből)

Talán az sem véletlen, hogy a kép befoglaló keretét is ez a két motívum, t.i. a kör és a rombusz teszi ki. S ami a legizgalmasabb, legmeghökkenőbb az övön, az a szíjvégi „nagyveret” és a csat közötti méretarány különbség: t.i. a csat álló rombuszának függőleges átlója rövidebb, mint a szíjvég övveret rombuszának vízszintes átlója, ami anynyit jelent, hogy az utóbbi nem fér át az előbbin. Ilyenkor szokták azt mondani a szakemberek, hogy nehéz kezű volt a festő, elrajzolta a dolgot. Természetesen semmi sincs elrajzolva, minden méret helytálló, hiszen, mint az a képről leolvasható, ezúttal nem ún. mellékövekkel van dolgunk, hanem csak azzal, hogy a csat nem az öv végére rögzített, hanem attól kissé hátrább, s ily módon a nagyveretes szíjvég a csat előtt magába hajlik és lelóg. De hová?

Aquila Jánosunk úgy tudja, hogy nem a bal combra kell lógatni ezt a „főlös” szíjvéget, hanem egyenesen középre kell állítani ezt a legcsekélyebb mértékben sem felesleges, veretes övvéget, annál is inkább, mert ezen a szinten már nem is öv az, amit látunk, hanem valami egészen más...

A végtelenül gazdag Kárpát-medencei és keleti régészeti szkíta, avar, hun, magyar szíjvég, övveret és csat leletkincsben viszonylag ritkán találunk efféle geometrikus formákat, s az a néhány darab is, amit a szakirodalom számon tart, sok tekintetben eltér a mi rombuszainktól (lehet, hogy csak Aquila János fantáziájának szüleményei ezek a nem teljesen a képbe illő ruhadíszek?), de azért van néhány „rokompéldány”. Huszka József *A magyar turáni ornamentika története* című munkájában bemutat néhány rajzot, amelyek emlékeztetnek a mi vereteinkre, s a szerző ezt a típust az ún. virágos (rózsás) kategóriába sorolja.

A másik verettípus az ún. szemdíszes forma, s ez az ornamentika is emlékeztet a mi Szent Kristófunk övvereteire, szíjvégére. Ez utóbbiak honfoglalás kori sírokból kerültek elő a mai Kis- és Nagykunság, Szabolcs-Szatmár, Jász-Nagykun-Szolnok megyei ásatások során, míg az előbbi, az ún. rózsás minták közép-indiai eredetűek.

Ha tudjuk azt, hogy a rózsás és minden virág a nemiséggel kapcsolatos jelképek, és azzal is tisztában vagyunk, hogy a csúcsára állított rombusz is szexuális szimbólum és szinte egyidős az emberiséggel, akkor nem kell sok képzelőerő ahhoz, hogy Aquila János Szent Kristófjának középre komponált szíját és annak veretes, rombusz alakú szíjvégét nemi szervként értelmezzük, vagyis ebben az összefüggésben mint fallosszal szembesülünk vele, majd egy újabb olvasatban (ezúttal a szerv „makkjára” koncentrálna) annak vulvisztikus karakterére is ráhangolódhatunk. Mindebből az a furcsa következtetés vonható le, hogy egy hím-nős, egy kétnemű óriással van dolgunk, aki éppen most tárja fel előttünk szemérmét. (Ezen a ponton érdemes megjegyezni, hogy egykoron az istenek kétneműek, hermafroditák voltak.) A mártonhelyi Szent Márton templom gótikus stílusban épült déli falának külső felületén Szent Kristóf jelmezébe ezek szerint egy archaikus istenfigurát bujtatott Aquila. Tény, hogy a mesék, mítoszok világában, de az egyéni és kollektív tudatalattiban is archetípusi szerepet töltenek be az óriások, és a még formátlan őslétezését képviselik. Így mint a föld őslakói vagy népek, nemzetek, vagy ha úgy tetszik, az egész emberiség ősapái vannak jelen emberemlékezet óta kultúránkban. Adva van tehát egy valós, létező, de mégis imaginárius óriás szent, aki keresztény is, pogány is, zsidó is, magyar is, méghozzá ősmagyar, csillag(kép) is és nem utolsósorban, bennünk élő tudatalatti kép is, ősapa archetípus. Mielőtt tovább mennénk egy gondolat erejéig, azért érdemes visszautalnunk az útszéli óriásplakátokra, ill. felhívni a figyelmet arra a különbségre, amely ezen plakátok és a mi középkori fal-freskónk között fennáll. Híven a kor, a 20–21. század szelleméhez, ill. szellemtelenség-

géhez, a plakátok nem rendelkeznek ún. saját héjakkal, amit és ahogyan megjelenítenek, az híján van olyan mélyrétegeknek, amelyeket a Kristóf képnél már előljáróban is észrevehettünk. Egy éppen „menő sztárplakát” mögött legfeljebb az előző szezon aktuális áruja vagy ügyeletes politikusa néz vissza a képről, aki jó pénzért megvásárolta magának a hirdetőtábla felületét, csakis és kizárólag azért, hogy adandó alkalommal őt vagy azt válasszuk a legközelebbi választásnál vagy vásárlásnál. Amíg tehát a sötétnek nevezett középkor olyan képeket produkált, amely egyszerre több tér-idő síkkal „operál”, addig felvilágosult, modern korunkban legfeljebb a reklámtábla síkjáig hámozhatjuk vissza a múltat, ami gyakorlatilag ugyanaz a pénzorientált jelen. A plakátok sugallta időt a divatdiktátorok vagy a politikusok (a kettő egyre megy) szabják meg, és gyorsan bomló, rövid felezési idejű tüneményekből tevődik össze a látvány, freskónk ezzel ellentétben legalább hatszáz éve „tartja a falat”, és csak ezredévekkel mérhető az az idő, ami „mögötte van”.

Folytassuk (vagy inkább kezdjük előlről) a „hámozást”, s maradjunk orientációképpen az övnél, melynek csatja valahol a köldök tájékán jelzi a mindenkori össel való kapcsolatot, és hivatkozunk ezúttal távol-keleti példára (Kristófunk arcvonásai erre mindenképpen feljogosítanak bennünket). A kínai jelképtárban ez áll: „Az öv (dai) szó másik jelentése 'magával viszi', ezért azoknak a képeknek, melyeken egy, a palotába belépő hivatalnok látható, aki a fiát is magával viszi, az a jelentése, hogy apa és fia jussanak minél magasabbra a ranglétrán.” Ha most elvégezzük a behelyettesítést s a példában említett palotát templomra, a kínai hivatalnokot keresztény szentre cseréljük, akkor újfent egy öskép kezdi sejtetni magát: (ős)Apa gyermekkel, vagy ha úgy tetszik, az Atyaisten a fiúistennel, erről szól most a kép, így olvasandó, így is olvasható. Ezen a ponton viszont nem állhatunk meg, hiszen maga a kép készített arra, hogy azt továbbgondoljuk, és felidézzük magunkban „ősatyáinkat”. Noé apánkat azt hiszem, nem szükséges külön bemutatnunk. A szó legszorosabb értelmében az ő révén élte túl az emberiség a vízözönt, és ha hinni lehet a Bibliának (és miért is ne lehetne?), az ő kései leszármazottai lennének mi magunk is. Noé tehát egy személyben apaós is, révész is, és ez teszi hasonlatossá a mi mártónhelyi Szent Kristófunkhoz (pontosítva: egyfajta előképe Noé Szent Kristófnak). Talán az sem teljesen véletlen, hogy mindkét apa-révész archetípushoz a hajó rendeltetik attribútumként. Noé, mint tudjuk, Isten tanácsára épített magának hajót, érdemes viszont azon is elgondolkodni, hogy Szent Kristófit is következtesen a templom hajójára (kívülre vagy belülre) festik, és sohasem a szentély vagy a torony az a hely, ami őt megilleti. Lehet, hogy a templom (hajója) és maga a hajó visszavezethető egy közös ősré, előképre? Elképzelhetőnek tartom (és erre vannak irodalmi adatok is), hogy a keresztény templomok alakjukban, nevükben (hajó) régi vízözönök emlékét őrzik, ahol a Noék és a Kristókok hivatottak arra, hogy az embereket, a híveket vagy, ha úgy tetszik, magát az emberiséget is révületbe ejtsék, révbe juttassák. Ezek az ősapa-révész archetípusok látták el a navigáció feladatát, ők szabták irányt a soron következő fejlődésnek, s maguk is termékeny részt vállaltak az utódok nemzésében. (Furcsa módon Kristóf pogány neve Repreboz - más helyen Reprobosz - ez a kifejezés viszont a szaporodásra, a reprodukcióra utal, tehát helyben vagyunk.) Érdemes tovább kutakodnunk és rámutatnunk a noéság és a kristófság egy még mélyebb összefüggésére. Noé hajójához sui generis hozzátartozik a víz, de vajon a templom hajója elbírja-e a vizet? El bizony. A szenteltvíz és a szenteltvíz tartó kötelező tartozéka a templomhajónak. Egykoron ez a szent folyadék és szenteltvíz tartó a templomok bejárata előtt kapott helyet, még régebben viszont természetes vagy mesterséges mederben fo-

gadta a víz a kultikus helyre látogatót, mielőtt az ténylegesen bejutott volna a szakrális építménybe.

Végső soron tehát a szenteltvizet visszavezethetjük egy olyan álló vagy folyóvízre, amelyen akár maga a hajó (templom) úszik. A víz viszont mind a révészységnek, mind a reprodukciónak (szaporodás) elengedhetetlen velejárója, tehát újfent helyben vagyunk, s mint ez a fentiekből kitetszik, igen sok átfedés, szinkronitás lelhető fel az ószövetségi Noé és a keresztény mitológia Szent Kristófja között. Ha tovább haladunk az „ősapák útján”, akkor a soron következő alak, akibe szükségképpen belebotlunk, természetesen Nimród figurája. Tudnivaló, hogy Nimród (Ménrót) az Árpád-házi uralkodók őseit felsoroló listák legelején szerepel ősapaként, s az is tény, hogy alakja sem a zsidó, sem a keresztény kultúrkörben nem túl népszerű, sőt ezeken a helyeken egyenesen az idegent, az ellenséget látták benne, vagyis kitaszított volt. Annál meghatározóbb viszont a szerepe a magyar, valamint a sztyeppei mitológiákban, s mint már utaltam rá, személyében a magyarság saját ősapá archetípusát tisztelheti. További jellegzetessége ennek az isteni hősnek, hogy több néven is szerepel a mitológiákban, így pl. (nota bene) az Orion névre is hallgat (görög mitológia), Hajk néven ismerik az örmények, Jima a neve az iráni mítoszokban stb., és mindenütt óriási termetével és erőteljességgel duzzadva ül az ősapák (ősvadászok) trónján. Nimród személyéhez fűződik egy bizonyos torony megépítése is (Bábel tornya), egy esetleges újabb vízözön elől való menekülés lehetőségeként. Thúróczy János 1486-ban írt krónikájában úgy tudja, hogy Nimród volt a hunok, vagyis a magyarok ősapja, ő volt az az óriás, aki a nyelvek összezavarodása után Perzsiába költözött, és ott két fiat nemzett: Hunort és Magyarat.

Vessük most össze az elmondottakat azzal, amit a mártonhelyi Szent Kristófról tudunk. Mindketten óriások, mindketten idegenek, ellenségek, kitaszítottak a keresztény-zsidó mitológiában (emlékezzünk vissza, hogy Kristóf egyik pogány neve Offerus, ami kitaszítottat jelent). A mártonhelyi Szent Kristóf „keleties” (perzsa, sztyeppei?) ruházata és jellegzetes öve, övvége utalhat a Perzsiában fiúkat nemző Nimródra, a hunok és magyarok ősapjára. A Nimród építette torony ugyanabból az indítatásból épült, mint Noé bárkája, vagy mint Szent Kristóf templomhajója (hajótemploma), t. i. révükön menekülhetett át az élet a „halál vizein”. Végül, de nem utolsó sorban érdemes megjegyezni, hogy valamiképpen mindkét archetípusnak köze van a nyelvhez (emlékezzünk vissza, hogy milyen körülmények között tett szert Szent Kristóf a görög nyelvtudásra; kérdés, hogy korábban beszélt-e egyáltalán), míg Nimród alakjához a bábeli nyelvzavar képzelete társul. Mintha a két ősnemcsak népek, nemzetek őse volna, de mindazon nyelveké is, amelyekben e nemzetek élnek, hiszen ki más, ha nem mi magyarok tudnánk a legjobban, hogy nyelvben, nevében él a nemzet.

Szépen megjelenik Nimród (Orion képében) a csillagos égen is, s nem véletlen, hogy a népnyelv igen találó kifejezésekkel illeti nemcsak magát a csillagképet, hanem annak egyes csillagait vagy külön az övet, amely szinte „önálló életet él” népünk tudatában és az ég boltozatán. Mint látni fogjuk, a népi kifejezések azt is sejtetni engedik, hogy az ég vadásza (Nimród=Orion) egyszersmind sok tekintetben rendelkezik a mi Szent Kristófunk attribútumaival, vagy ha úgy tetszik, az apaős vonásaival: Aranypálca (az Orion delta epszilon, és lambda csillaga). Az aranypálca utalhat Kristóf botjára, lehet hatalmi jelkép, amely egy ősapának kijár, és természetesen minden pálca egyben fallikus jelkép is, amely szintén elengedhetetlen szerszáma egy ősapának. Bírópálca (az Orion delta epszilon és lambda csillaga). A bíró szintén az apaősre utal. Egészkenyér (Orion öve). Az öv szintén hatalmi jelvény. A mi mártonhelyi Szent Kristófunk falloszi övvége egyszers-

mind az ősnemzés szerve is. A kenyérrrel úgy hozható kapcsolatba az őv, hogy papa szavunk egyszerre jelent kenyeret is, apát is, méghozzá azt az ősapát, amelyet az övvég hivatott jelezni. Jákob pálcaja (Orion öve). Jakab és Kristóf egy lapon szerepelnek a naptárban (július 25.), vagyis Jakab, Kristóf és (részben Orion-Nimród) egy és ugyanaz az alak. Juhászbót (Orion öve). Ha abból indulunk ki, hogy a híveket szokták a nyáj kifejezéssel illetni, a pap szó viszont magában rejti a papa, vagyis az apa lehetőségét, akkor a nyáj pásztorja (juhásza) csakis egy olyan őspáter lehet, mint pl. a pápa, akinek egyik legfontosabb hatalmi jelvénye a juhászbóra emlékeztető „pásztorbot”. Kampófa (Orion öve), ezt azt hiszem nem is kell értelmezni. Kaszahúgy (Orion öve). A kasza ez esetben valószínűleg nem mezőgazdasági szerszám, hanem (vadász) fegyver (a Kaszás vagy Kaszáscsillag maga az Orion, az égi vadász), a húgy viszont újfent hősünk nemére, esetleg potenciájára utal. Szent Ilona pálcaja (Orion öve). Itt a pálca már, hogy úgy mondjam, funkciójában mutatkozik, t. i. egy nőben, történetesen Szent Ilona hüvelyében ölt testet, tehát egy kicsit az övé is. Ezen a ponton érhető tetten a kristófsághoz szükségszerűen tartozó révészesség, t.i. Orion (Kristóf) öve és ezzel egyenértékű pálcaja (Phallosz) maga az a rév, amelyen keresztül az élet (ondó) átjut a túlsó partra (a hím ivarsejtek bekerülése a női nemi szervekbe), vagyis Szent Ilonába. Úrpálcaja (Orion öve). Ebben az esetben az úr kifejezés jelzi az ősapát. De nem csak Nimród néz vissza ránk esténként a magyar csillagos égről, fiai, Hunor és Magyar is ott vannak a szomszédságában, az Ikrek (Gemini) csillagkép formájában, az égi utak kereszteződésénél.

De folytassuk utazásunkat az idő útján, lássuk, találkozhatunk-e olyan, immár valós apa archetípussal, akiben benne vannak Szent Kristóf vonásai. Thúróczy János krónikájából tudjuk, hogy Attila a hunok királya a nagy Nimród unokájának vallotta magát. Hát azt hiszem, ezt nem kell külön kommentálnunk, mint ahogy azt sem, hogy Attilát is szokták kutyafejjel ábrázolni. A mi mártónhelyi Szent Kristófnak ugyan nincs kutyaarca, de tudjuk, hogy ő volt az egyetlen olyan keresztény szent, akit Attilához hasonlóan „divat” volt kutyafejjel ábrázolni, vagy ha megfordítjuk, Aquila János Kristófnak keleties arcvonásai lehetnek akár attilaiak is. Ha a legenda Szent Kristófja megtehetette azt, hogy kutyafejet kért magának Istentől, méghozzá azzal a szent céllal, hogy ez a pogány kutyaarc megkönnyítse számára a hitetlenek megtérítését, és vállalta a révész szerepét ebben a hittérítésben, akkor Aquila János is megengedhette magának, hogy egy olyan Szent Kristóft fessen a mártónhelyi templom falára, aki „pogányképű”. Lehet, hogy a festőben is az a vágy munkált, hogy a középkorban még esetleg élő pogány magyar szellemiség ezen a réven (ebben a templomban) alakuljon át keresztény hitté? Lehet, hogy a 14. században még szükség volt erre a „csselfogásra”. Az esetleg kételkedők, akikben még élt keleti származásuk emléke, jobban hittek egy Attila-képű Szent Kristófnak, hogy saját ősapjuk invitálja őket a templomba, mintha egy igazi keresztény-zsidó Kristóf tette volna ugyanezt? De akár meg is fordíthatjuk a feltételezést. Ha középkorban élt elődeink esetleg teljesen elfelejtették volna, hogy kik voltak őseik és honnan jöttek, akkor egy Aquila Jánosnak kellett jönnie és a maga szerény festői eszközeivel emlékeztetnie a „nemrég megtért magyarokat” arra, hogy lelkük mélyrétegeiben, nyelvükben továbbra is magukban hordják több ezer éves gyökereiket, amelyek egészen messze vezetnek térben, időben. Furcsa módon azonban így, 1000 év távlatából is ezzel a kettősséggel kell szembesülnünk, mai magyaroknak. Sajnos igen meghatározók azok a tendenciák, amelyek a feledést, „keleti reflexeink” kialakítását jelzik, ugyanakkor nyelvünkben s ezáltal értelmi, érzelmi kicsengésünkben még ha akarnánk, sem tudnánk mások lenni, mint vagyunk: magyarok.